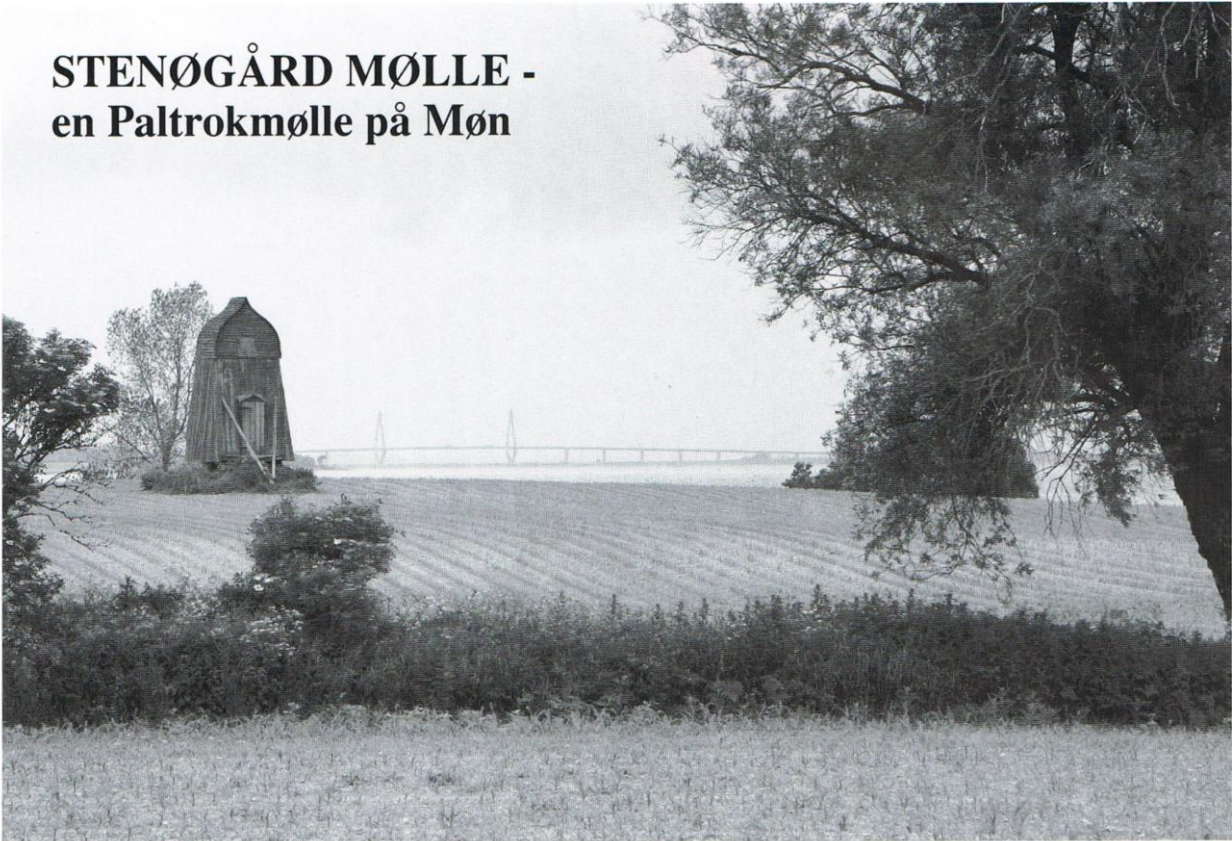

STENØGÅRD MØLLE - en Paltrokmølle på Møn

*Stenøgård Mølle knejser fra sin lille bakketop på marken, ud mod Ulvsund, med Farøbroen i baggrunden.
Foto: Per Gliese*

Tæt ved byen Tostenæs på øen Møn, ligger i dag en lille mølle som fortjener at få noget mere opmærksomhed, end den har fået de sidste mange år. Møllen kaldes for Stenøgård Mølle og den har navn efter gården, på hvis jorder møllen ligger. Møllen kaldes også for Tostenæs Udflytter Gård Mølle, et navn som Anders Jespersen kalder møllen i 1966, hvor han første gang besøger møllen.

Møllen er den eneste tilbageværende af sin art her i Danmark. En såkaldt "Paltrokmølle" (*Hollandsk - betyder: Pilgrimsskjorte = en let overfrakke*) af udseende som en stubmølle ved første øjekast, men ved nærmere øjesyn opdager man at møllen ikke står på en krydsfod, men at den står på et stenfundament, hvorpå der er lagt en jernskinne som møllen drejes på.

Stenøgård Mølle er ikke særlig høj, ca. tre en halv mands højde, så derfor kunne den krøjes på denne måde. De store paltrokmøller kørte som regel på ruller.

Stenøgård Mølle blev i 1978 underlagt en bevaringsdeklaration, af selskabet, Danske Møllers Venner, med Anders Jespersen som underskriver.

I deklARATIONEN skriver Anders Jespersen bl.a.:

Baggrunden for udvælgelsen af Stenøgård Mølle til bevaring: *Det har fra starten for 25 år siden været Nationalmuseets Mølleudvalgs politik — fra 1963 støttet af selskabet - Danske Møllers Venner - at udvælge et repræsentativt minimum af vand- og vindmøller dækkende tiden fra 1600 frem til dato, og desuden visende hver landsdels særpræg. I Møns kommune er nu sikret 3 møller: Kokseby Stubmølle, Bogø Mølle og Stenøgård Mølle som menes opført omkring århundredeskiftet. Møllen har et krøjesystem som vi må bruge et hollandsk udtryk til at beskrive møllen med. "Paltrok Molen", idet hele møllen drejes i jordhøjde, så møllen er hverken en stubmølle eller en hattemølle — eller også kan man sige at den har elementer fra begge type møller i sig. Der findes (i 1978) endnu en af denne type på Møn, men Stenøgård Mølle var langt den smukkeste*

beliggende, derfor valgtes den til bevaring.

Møllen er privatejet, og for at sikre de investerede penge, er møllen underlagt en bevaringsdeklaration, som ejeren har underskrevet, og som efterfølgende blev tinglyst.

Møllen er så småt ved at gå i forfald. Billedet er fra engang i 1950-erne.
Foto: Privatfoto

Lidt historie.

Møllen menes opført omkring århundredeskiftet. De lokale folk mener at det var en møllebygger ved navn, Hans Jacob Hansen, Tostenæs der opførte møllen. Møllen blev ved opførelsen bygget oppe på gårdens tag, men blev senere flyttet ud på marken, hvor den står den dag i dag. Formentlig er det kun få dele af den første mølle på taget som er brugt til den som findes på Stenøgårds mark i dag. Møllen havde sejlførende vinger og var der beklædt med tagpap på møllekroppen. Fru Dahl Andersen, som bor på Stenøgård i dag, er datter af den første møller som har malet på gårdens mølle. Det var i 1940-erne husker hun, og erindrer at hendes far som regel spændte en hest for til at krøje møllen. "Han havde også en kraftig jernstang, som indimellem blev brugt til krøjning. Far elskede at male med møllen og male skråning (Sjællandsk ord for grutning) til dyrene på gården."

I 1976 startede de første rest ringsarbejder på møllen, da møllebygger Frede Dahl lavede de første opmålinger af møllen, til brug for dens restaurering. I februar blev den før omtalte fredningsdeklaration underskrevet af medejner, Jørgen Andersen og nu var møllen fredet og sikret for eftertiden, forlød det. I august samme år gik restaureringen i gang, det var dog noget halvfærdigt klamphuggeri der blev lavet af ukyndige folk i et såkaldt beskæftigelsesprojekt. Et års tid senere fik Anders Jensen engageret tømrermester Schierup, som fik sat hat på møllen, beklædning på møllekroppen så den var tæt for vinteren. I 1979 stoppede restaureringen brat da der ikke var flere penge og de planlagte vinger til møllen, blev aldrig til noget. Den gamle mølleaksel blev for en del år siden taget ud af hatten af møllebygger Jens Jørgensen. Han skulle lave en ny aksel til de

efterfølgende nye vinger. Siden dette skete er der intet sket med Stenøgård Mølle. Ejeren Jørgen Andersen, har intet hørt om møllens aksel siden, selvom han har henvendt sig flere steder, bl.a. hos Nationalmuseet. (Akslen er dog stadig intakt og ligger på møllebygger Jens Jørgensens værksted i Fakse Ladeplads, hvilket han har bekræftet overfor undertegnede (juni 2010).

Fremtiden

Møllens nuværende ejere, Jørgen Andersen og frue er meget nervøse for at deres lille klenodie af en mølle, nu er gået ind i den elvte time.

Ved et nyligt besøg hos ejerne, drøftede vi møllens fremtid og hvad muligheder der var for at sikre den for yderligere forfald.

Da møllen ligger i et meget tyndt befolkede område, skal der arbejdes hårdt for at starte et møllelaug eller en støtteforening til møllens bevarelse. Dette er dog forudsætningen for at der kan skaffes midler til at få møllen gjort færdig, inden dens forfald bliver endnu mere omfattende end det er nu. Møllens inventar er dog stort set intakt, og møllens størrelse taget i betragtning, kunne den gøres funktionsdygtig for en rimelig sum.

I den tidligere nævnte fredningsdeklaration står der som det første: - *at den er lavet for at sikre denne lille gårdmølles kulturhistoriske og landskabelige værdi for eftertiden.*

Så er det man kan undre sig en smule over, hvad og hvor det gik galt med møllen her. Møllen har en bevaringsdeklaration, den er dog ikke bygningsfredet (det burde den være) den er den eneste tilbageværende af sin art i Danmark, beliggenheden er unik og møllen ligeså. Vi ved godt at det kræver en plan for møllens fremtid, et møllelaug der kan tage vare på møllen, køre med den og skabe interesse for den i lokal området. Disse ting halter det med lige pt. Men der burde kunne laves en redningsplan for denne specielle mølle, som er den eneste af sin art i Danmark.

Vi håber at vi med denne artikel kan skabe øget interesse for møllen og dens fremtid. Ejere af møllen håber meget, at der et eller andet sted sidder en "redningsmand" som har øje for møllen og dens originalitet, så en ny plan for møllens restaurering, kan blive sat i værk.

Stenøgård Mølle var i øvrigt blandt de møller som blev drøftet til TV2s' program "Udfordring" med Henriette Honoré i 1995, det blev dog som de fleste nok husker, Pibe Mølle i Nordsjælland der fik æren og nye vinger på, i denne udsendelse.

MØLLEN, udgivet af "Danmarks Møllerforening - juli-august 2010
af Per Gliese, sekretær.

Kilder:

Jørgen Dahl Andersen og frue

Ø-bladet dec. — jan. 1980 — 81

Nationalmuseet

Møllebygger Jens Jørgensen

Anna Marie Lebech-Sørensen, Vindmøller og Vandmøller i Danmark, BIND 4.

Skulle der være nogle af læserne der har lyst til at være med i en forening til bevarelse af møllen, eller med råd og vejledning, er ejerne af møllen på Stenøvej 3, meget interesseret i at få en henvendelse:

Signe & Jørgen Andersen, tlf.: 5581 7058.

Stenøgård Mølle juni 2010

Jonna Kjær-Nielsen
2010